

Felekezeti szakkollégiumok

A felsőoktatás célkitűzéseit tekintetbe véve azt a megállapítást tehetjük, hogy az egyik leglényegesebb feladata minél több tehetséges fiatal számára megteremteni a lehetőséget a továbbtanulásra, tudományos- szakmai munkára, diploma/végzettség szerzésre, kutatói pályára való felkészülésre. Mindezek mellett a felsőoktatásba jelentkezők társadalmi összetétele megváltozott, heterogénebbé vált a felsőoktatás kapuinak szélesebbre tárásával. Megjelentek az úgynevezett nem tradicionális hallgatók a felsőoktatásban, a felsőoktatás maga is folyamatos szervezeti átalakulásban, folyamatos pénzügyi és szervezeti élettér-átalakításokkal szembesülve létezik, továbbá a munkaerőpiac és a társadalom egészének elvárásai is folyamatosan változnak (Engler 2014; Pusztai 2011; Bordás et al. 2012; Hrubos 2012; Kozma 2004; Veroszta 2010; Kardos 2014). A számos új kihívásra új oktatásszervezési módszerekkel, új pedagógiai programokkal és megoldásokkal kellett előállnia az oktatási rendszer aktorainak. A felsőoktatás alapvető sajátossága lett mára a rendkívüli komplexitás, ami az intézménytípusok és szektorok szerinti összetettségben, az új tanszékek sokaságában és az új oktatási programok elterjedésében ölt testet. A felsőoktatási intézményeknek olyan új funkciók felvállalását tűzték célul, amelyek korábban nem léteztek, vagy fel sem merültek az egyetemek életében (Hrubos 2000; Ceglédi, Bordás & Kardos 2016).

Az egyre növekvő hallgatói létszám miatt a felsőoktatási intézményekben leterheltebbé váltak a tanárok, akik növekvő terheik mellett egyre kevesebb figyelmet szentelhetnek a hallgatókkal való elmélyült szakmai munkára és a legkiválóbb képességekkel rendelkező fiatalok intenzív támogatására, a tehetséggondozás folyamatára (Bognár 2008).

A hazai felsőoktatáson belüli tehetséggondozás meghatározó pillérei a napjainkban már egyre inkább eltérő szervezeti adottságokkal rendelkező szakkollégiumok. A 90-es évek változásait követően számuk exponenciálisan növekszik, széles körben való elterjedésükkel párhuzamosan pedig egyre inkább alkalmazkodnak jelen korunk sokszínű igényeihez, amely folyamat során nő a felsőoktatási tehetséggondozó intézmények diverzitása. Ennek megfelelően a szakkollégiumok tehetség definíciója, tehetségekről alkotott képe, valamint a kiváló adottságokkal rendelkező fiatalokhoz való viszonya is folyamatos változáson megy keresztül (Demeter 2012).

Tartalmi szempontból a szakkollégiumok egyik legfőbb alapelve a folyamatban résztvevők szellemi-szakmai gazdagítása, a tudásanyagnak a kötelező tananyagon túlmutató gyarapítása (Bognár 2008). A Bordás és Ceglédi (2012) szerzőpáros a szakkollégiumokat

olyan tudásmegosztó és tudást teremtő tanuló közösségeként értelmezi, amelyek képesek az évek során felhalmozott közösségi tudás tovább örökítésére, ezáltal fenntartva és megerősítve a felsőoktatási intézmények értelmiségképző szerepét.

A leírtak alapján elmondhatjuk, hogy a hazai szakkollégiumok egyre növekvő népszerűsége tesz szert azért, hogy változatos szakmai kínálatukkal számos lehetőséget biztosítsanak a felsőoktatással szemben a legkülönbözőbb igényekkel fellépő hallgatói társadalom részére.

A következőkben összefoglaló jelleggel, a felekezeti szakkollégiumok sajátosságairól ejtünk néhány szót.

Felekezeti szakkollégiumok sajátosságai

Az 1990-es évek felsőoktatás-politika szempontból a lezárás és az újrakezdés időszakának tekinthető. Egyfelől véget ért az oktatás kizárólagos állami fenntartásának évtizedekre visszanyúló tradíciója, másfelől új lehetőségeknek adtak teret a különböző reformtörekvések. Megváltozott a felsőoktatási rendszerek fenntartói szerkezete, felekezeti és magánintézmények jelentek meg, ami által kibővült a felsőoktatás intézményrendszere, így a legkülönbözőbb társadalmi és kulturális csoportok is megtalálják az igényeiknek megfelelő oktatási és képzési formákat a felsőoktatás közegében (Mitter 2003; Reis 2003; Pusztai 2012).

A felsőoktatáshoz tartozó tradicionális és egyházi fenntartású szakkollégiumok a 90-es éveket követően jelentős átalakuláson mentek keresztül, melynek folyamatáról és eredményeiről a mai napig kevés adat és szakirodalom áll rendelkezésre, annak ellenére, hogy a téma egyre nagyobb figyelmet kap az oktatás- és nevelésszociológiai kutatások területén. Szintén kevés eredményt találunk arra vonatkozóan, hogy ezen intézmények falain belül mi jellemzi a tanulmányokat folytató hallgatók mindennapi életét.

A kilencvenes évek első felében némileg új színezetű, a felsőoktatási intézményektől független felekezeti és alapítványi szakkollégiumok jelentek meg. A 90-es évek derekától a felekezeti szakkollégiumok számának növekedése szorosan követi az egyéb nem felekezeti szakkollégiumok számának alakulását, a 2000-es évek elejétől pedig számottevően növekszik a főként kisebb, nagyobb városokban található főiskolákhoz, egyetemekhez tartozó tehetséggondozó intézmények aránya. A nem felekezeti szakkollégiumok esetében az ugrásszerű növekedést valószínűsíthetően a 2001-ben újra megfogalmazott Szakkollégiumi Charta hatásaként értelmezhetjük, amely ismét felhívta a felsőoktatási intézmények figyelmét a kollégiumi közösségekben megvalósuló tehetséggondozás fontosságára.

Ahhoz, hogy a felekezeti szakkollégiumok egyedi sajátosságait szemléltessük, munkánk során érdemesnek tartottuk a szóban forgó tehetséggondozó intézményeket fenntartói csoportosítás szerint is bemutatni. Mindezek mellett foglalkozunk az egyházi és felekezeti jelleg meghatározásával. Ezt követően a felekezeti szakkollégiumok jellemzőit is áttekintjük.

A felsőoktatási szakkollégiumokat oktatáskutatóként sokféle módon értelmezhetjük és rendszerezhetjük különböző jellemzőik alapján. Még a rendszerváltás előtti időkben aktív politizálásra adtak lehetőséget, addig ma már egy, a felsőoktatás hiányosságait kiegészítő intézményként is gondolhatunk ezekre az intézményekre. Bizonyos értelemben a jövő társadalmi elitjének képzési helyeként szolgálhatnak, másfelől a hátrányos társa-

dalmi rétegekből érkező hallgatók szocializációs közegeként, vagy az együtt élő és tanuló, hasonló érdeklődésű fiatalok tevékeny közösségeként értelmezhetjük (Erős 2010).

Tanulmányunkban a szakkollégiumokat mint a felsőoktatási rendszert hatékonyan kiegészítő és a rendszerhez tartozó, speciális feladatokat is ellátó tehetséggondozó intézményekként kívánjuk vizsgálni, továbbá főként a nevelésszociológia fogalmaira támaszkodva értelmezzük a felsőoktatási szakkollégiumok világát.

A jelenleg is működő szakkollégiumokat három fő csoportba sorolhatjuk be aszerint, hogy milyen fenntartóhoz tartoznak. A legelterjedtebb fenntartó forma napjainkban állami vagy egyházi felsőoktatási intézmény. A harmadik csoportba azok a felsőoktatási tehetséggondozó intézmények tartoznak, amelyek semmilyen intézmény hatásköre alá nem szerveződnek, hanem egyesületi formában, közhasznú intézményként üzemelnek, tevékenységeiket főként pályázatokból, tagi hozzájárulásokból és felajánlásokból állják (Demeter et al. 2011).

Tanulmányunk témája szemszögéből a továbbiakban a felekezeti fenntartású szakkollégiumokkal kívánunk részletesen foglalkozni, amely intézmények a felsőoktatás olyan hiánypótló szinterei, ahol a hátrányos társadalmi státusú hallgatók is megtalálják a helyüket.

Az angolszász felsőoktatás-kutatásban a kelet-közép európai térség esetében különbséget tesznek hittudományi felsőoktatási intézmény és egyházi felsőoktatási intézmények között (Rice 2003; Coplen 1994). Az első kategória alá főként azokat az intézményeket sorolják, amelyek a vallási szervezetben betölthető professziók utánpótlásában vesznek részt és hittudományi jellegűek, teológiai képzést folytatnak. Míg a második esetben olyan intézményekről beszélünk, amelyek általános képzést folytatnak. Ezen létesítmények küldetésnyilatkozatában funkciójának, szerepvállalásának megegyezőnek kell lennie az adott felekezet elvárásaival (Coplen 1994; Kardos 2013).

Egyes kutatók szerint Kelet–Közép–Európában szinonimaként használják az egyház és a felekezet fogalmát, annak ellenére, hogy amíg az egyház kifejezés inkább a szervezeti és intézményi aspektust hangsúlyozza, addig a felekezet megnevezés a vallás gyakorlásának inkább a dogmatikai vetületét (Farkas 2009; Schanda 2000).

Weber (1982) klasszikus definíciója az egyház fogalmát a társadalomhoz való viszony alapján határozza meg; ilyen értelemben azt a vallási közösséget tekinti egyháznak, amely hozzásegíti az adott társadalmat önnön kultúrájának fenntartásához.

Kutatásaink során a vizsgált intézménytípus megnevezése esetében az eddigiekben és az elkövetkezőkben is Rice (2003), valamint Coplen (1994) felekezeti felsőoktatási intézmény- definícióját használjuk és fogadjuk el, vagyis a tradicionális szakkollégiumok mellett, olyan egyházi, felekezeti fenntartású szakkollégiumokkal foglalkozunk, melyekben különböző diszciplínák hallgatói kapnak speciális képzést.

Az egyházi oktatási intézmények legfontosabb jellemzője, hogy fenntartójuk (a katolikus, református, evangélikus stb.) egyház. Ebben az esetben az iskolafenntartás csupán a vallásos közösség egyik alfunkciójaként van jelen. A szervezetszociológiai írásokban az egyházak fő funkciójának a tanítást tekintik, amelynek legtipikusabb megvalósulási formája a hitoktatás, bár ez az egyházak elhanyagolható kisebbségére jellemző. Az előzőekben leírtak következménye, hogy az egyházi iskolákban tanítók és vezető szerepet betöltők egy fontos érdekcsoportot képviselnek az egyház szervezeti keretein belül, ugyanakkor az iskolák felállításáról, továbbá deklarált értékeik, illetve működésük kereteiről

alapvetően az oktatás alrendszerén kívüli egyházi–kormányzati szinten döntenek. (Nagy 2012).

Egy korábbi kutatás szerint az oktatási expanzió hatására számos új szakkollégium jött létre, melyek feladata az eltömegesedett felsőoktatási képzés hiányosságainak kitöltése volt (Erős 2010). Emellett természetesen a szakkollégiumok többnyire megőrizték korábbi, az együttműködésen alapuló közösségi jellegüket is. A kilencvenes évek első felében némileg új színezetű a felsőoktatási intézményektől független felekezeti és alapítványi szakkollégiumok jelentek meg.

Egyes kutatók szerint az első jelentős különbség a felekezeti és a nem felekezeti szakkollégiumok között a hallgatók tudományterületeinek heterogenitása (Erős 2010). Míg a nem egyházi szakkollégiumok tagjai egy adott szakhoz vagy karhoz tartoznak, így ezekben az intézményekben jól körülhatárolt, homogén tudományos képzést folytatnak, addig az egyházi szakkollégiumok függetlenek a felsőoktatási intézményektől és bármely egyetem, bármelyik szakjáról felvételizhetnek a hallgatók. A másik jelentős különbség, hogy a felekezeti szakkollégiumok tagjai a szakkollégiumukkal kapcsolatban sokkal fontosabbnak tartják a közösséget, melynek alapját feltételezhetően az egyházi szakkollégiumok szellemiségét gyökeresen meghatározó vallásos értékrend jelenti (Erős 2010).

Mindezek mellett a felekezeti szakkollégiumokban a vallásosság és a vallásos nevelés egy olyan összetartó erőt jelent, amely szorosan kihat a közösségi kapcsolatok alakulására. Coleman (1987) időtálló hipotézise szerint az egyházi nevelési intézmények körül egy rendkívül erős társadalmi hálózatrendszer alakult ki. Ez a hálózatrendszer generációkat köt össze és ezáltal társadalmi tőkét teremt, és egyben elősegíti az iskolákban a kulturális tőke keletkezését, ami megmagyarázza a felekezeti intézményekben tanuló fiatalok igazoltan magas iskolai teljesítményét. A zártságot egyrészt a felekezeti intézmények felépítéséből következő adottságok, másrészt a közösséget összetartó normák jelentik. A hallgatók ezekben az intézményekben nagyobb baráti körrel rendelkeznek, legyenek ezek lazább vagy éppen szorosabb kapcsolatok. Egy olyan intézményben, ahol erős a közösség összetartó ereje, és ahol a növendékek széleskörű kapcsolati hálóra tehetnek szert, könnyebb jó tanulmányi eredményt elérni, mint ott, ahol nem létezik erős „talaj” a közösség számára. A felekezeti szakkollégiumokban a közösen megélt hit olyan szilárd alapot nyújt, amely lehetőséget teremt minél több baráti kapcsolat kialakítására, mindezzel hozzájárulva ezen intézmények máig is töretlen népszerűségéhez (Kardos 2009).

Korábbi kutatásaink tapasztalatai alapján (Pusztai et al. 2011) elmondhatjuk, hogy a közösségi létre történő nevelés célként való kitűzése jellemzően a felekezeti szakkollégiumokra jellemző feladatvállalás. A felekezeti szakkollégiumok működését, értékrendjét, céljait alapvetően meghatározza a vallásos szellemiség, amelynek keretein belül teljesedik ki a tagok szakmai munkája és személyiségük fejlődése.

Eddigi kutatásaink során megállapítottuk, hogy a felekezeti szakkollégiumokban folyó nevelés-oktatás célja a szociális érzékenységre, felelős közösségi létre történő felkészítés, ezen munkálkodva felvállalják az egész ember képzésének, a szakmai és lelki fejlődés egységének eszményét, amely a növendékekkel való személyes törődés által bontakozhat ki (Pusztai 2011; Kardos 2011, 2013).

Az egyházi közösségek kapcsolathálózati szemlélete többek között arra világít rá, hogy ezek élő öntevékeny, köz- és önszervező csoportok (Andorka 1997; Tomka 1998; Pusztai 2004), amelyek működése fokozza a társadalom teljesítőképességét (Arato 1999) és struktúrájuk révén a tagok újabb erőforrásokhoz is juthatnak. A szakkollégiumi háló-

zatban a szoros, kis létszámú kapcsolatháló kulcsszerepére hívhatjuk fel a figyelmet (Bean 2005). A hallgató számára az ezekben elérhető empátia, odafigyelés, közös időtöltés jobban hasznosul, mint a kiterjedt hallgatói közösségekben (Pusztai 2011).

Egyes nézetek szerint a felekezeti oktatási intézményrendszer, s ezen belül a tehetség-gondozó intézmények (szakkollégiumok) is, az oktatás, esetünkben a felsőoktatás által ki nem elégített szükségletekre adnak választ, azaz tulajdonképpen hiánypótló szerepet játszanak. (Pusztai 2009; Bordás & Ceglédi 2012; Kardos 2011; Erős 2010).

Korábbi tapasztalataink alapján (Pusztai et al. 2012) elmondhatjuk, hogy a közösségi létre történő nevelés célként való kitzúzése főként a felekezeti szakkollégiumokra jellemző feladatvállalás. A felekezeti szakkollégiumok működését, értékrendjét, céljait alapvetően meghatározza a vallásos szellemiség, amelynek keretein belül teljeseedik ki a tagok szakmai munkája és személyiségük fejlődése.

A felekezeti felsőoktatási tehetséggondozás képzési oldalát tekintve megfigyelhető, hogy az egyházak világos koncepcióval rendelkeznek a felsőoktatással kapcsolatos feladataikat illetően, hiszen olyan képzési területeken jelentkeznek, amelyek korábban ideológiailag a legzártabbak közé tartoztak, valamint jól illeszkednek az egyházak társadalmi szerepvállalásához (Farkas 2009).

A tehetség kibontakozásának útja: hallgatók eredményessége a felekezeti szakkollégiumokban

Napjainkban számos kutatás foglalkozik azzal a ténnyel, hogy az oktatási expanzió hatásának következtében újabb hallgatói csoportok lépnek be a felsőoktatásba (Pusztai 2011; Kozma 2004), amitől annak karaktere a folyamatosan bővülő igényekhez formálódik. A jelenleg is zajló folyamatok során megnövekedett létszámban jelennek meg a hallgatói populációban olyan fiatalok, akiknek érdeklődése túlmutat a hagyományos keretek között zajló tananyag- és tudásátadáson. Véleményünk szerint az eltömegesedett felsőoktatás napjainkban kevésbé képes megfelelni az érték és normateremtő funkciójának, amelynek következtében a hallgatók nehezen képesek elsajátítani az együttműködés, az összetartó társadalom létrehozásának készségét és a demokratikus állampolgári magatartásmintákat. (Ceglédi & Fónai 2012). A felsőoktatási szakkollégiumok létezése a felsőoktatás diszfunkcionális működésének korrekcióját is szolgálja.

Jelen vizsgálatunkban olyan felsőoktatási szakkollégiumokat térképeztünk fel, amelyek egyfelől a jövő társadalmi elitjének képzési helyeként értelmezik magukat, másfelől a hátrányos társadalmi rétegekből érkező hallgatók szocializációs közegeként, vagy az együtt élő és tanuló, hasonló érdeklődésű fiatalok tevékeny közösségeként interpretálhatók. Fontos hangsúlyozni, hogy vizsgálatunkat nem kizárólag egy központi régióban fekvő privilegizált felsőoktatási térségében végeztük, hanem olyan intézményekben, amelyekben jól felismerhető jelenkori felsőoktatásunk megváltozott társadalmi háttérű hallgatótársadalma (Pusztai 2011).

Tanulmányunk elemző részében egy a 2015 tavaszán végzett, nagyobb kutatást előkészítő felekezeti szakkollégiumi vizsgálat, kis elemszámú adatbázisát használtuk fel (N=116), amelyben összehasonlító elemzés révén arra törekedtünk, hogy különbséget tegyünk fővárosi és vidéki felekezeti szakkollégiumok hallgatósága között, kitekintve a hallgatók eredményességi és eredménytelenségi szintjének bemutatására. A hallgatói eredményesség mutatóit a felsőoktatás viszonylatrendszerén belül vizsgáltuk. A felső-

oktatási tanulmányi karrier úgynevezett belső mutatóit a felsőoktatás világán belül térképeztük fel. Ezen mutatók alapján eredményességnek tekintjük az egyes felsőoktatási szintekre történő belépést, a továbbtanulási szándékot, a vizsga- és versenyeredményeket, a tanulmányok iránti elkötelezettséget, illetve az akadémiai normáknak megfelelő hallgatói munkavégzést is (Tinto 2003; Pusztai 2011).

Vizsgálódásunk során 10 felekezeti fenntartású szakkollégium hallgatóit értük el. Összesen 116 fő válaszadó töltötte ki online vagy személyes lekérdezés során a kérdőívünket, ebből 55 fő (47, 4%) fővárosi intézmények hallgatója, 61 fő (52, 6 %) pedig vidéki szakkollégiumok tagja. Az intézmények közül négy a fővárosban található, hat intézmény pedig a vidéki szakkollégiumok táborát erősíti (1. ábra)

1. táblázat: A kutatás számszerűsített adatai

Összesen	Elért fővárosi szakkollégiumok	Elért vidéki szakkollégiumok
Elért szakkollégiumok: 10 intézmény, 116 fő válaszadó	4 intézmény Lekérdezett kérdőívek száma: 55 fő	6 intézmény Lekérdezett kérdőívek száma: 61 fő

A felsőoktatási tehetséggondozó intézmények, szakkollégiumok, felekezeti szakkollégiumok hallgatóinak társadalmi összetételét mind ez idáig kevés kutatás vizsgálta, s az átfogóbb vizsgálatok is elsősorban a szakkollégiumok intézményi elemzésére, céljaira és a tehetséggondozásra koncentráltak (pl. Fazekas & Sik 2007), (Ceglédi & Fónai 2012). Kutatásunkban kíváncsiak voltunk a kérdőívet kitöltő fiatalok szociokulturális hátterére, melyben helyet kaptak a hallgatók életkörülményire (településtípus, testvérek száma) és a szülők iskolai végzettségére vonatkozó kérdések.

Korábbi munkáinkban arra a megállapításra jutottunk, hogy a felekezeti kollégiumok többsége általában nagyobb arányban vesz fel kisvárosi, falusi hallgatókat intézményeikbe, amivel hozzájárulnak a lakóhely településtípusából adódó egyenlőtlenségek kiegyenlítéséhez (Kardos 2009). Szignifikáns különbséget ugyan nem tapasztaltunk a vidéki és fővárosi felekezeti szakkollégiumok között olyan tekintetben, hogy milyen típusú településekről fogadják hallgatóikat, azt azonban megállapíthatjuk, hogy a fiatalok többsége valóban kisebb városokból és falvakból érkezik a vidéken található felekezeti szakkollégiumokba. A fővárosi intézmények viszonylatában pedig inkább a kisebb városokból érkezők aránya dominál (2. ábra).

Eddigi kutatásaink alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a többgyermekes családok jobban preferálják a felekezeti oktatási intézményeket hagyományos társaiknál, mert attól az elmaradt társadalmi tőke pótlását várják (Pusztai 2004). Előzetes ismereteink okán így arra az eredményre számítottunk, miszerint jelen kutatásunkban is valószínűsíthetően magas lesz azoknak a hallgatóknak a száma, akik hagyományosan nagycsaládokból származnak, főként a vidéki szakkollégiumok esetében. A kapott eredményeket tekintve bebizonyosodott az előzőekben tett állításunk, mivel a vizsgált vidéki intézmények esetében a hallgatók közel duplája rendelkezik 2 vagy több testvérrel, mint a budapesti intézmények fiataljai.

2. táblázat: Hallgatók település szerinti megoszlása (%)

Milyen típusú településen él? (%)	Szakkollégium elhelyezkedése	
	Fővárosi szakkollégium hallgatója	Vidéki szakkollégium hallgatója
Főváros	2,6%	2,6%
Megyeszékhely	21,6%	11,2%
Kisebb város	15,5%	20,7%
Falu	7,7%	18,1%
N=116 100%	55 fő 47,4%	61 fő 52,6%

Egyes kutatók szerint a társas kapcsolatok valamennyi formája hozzájárulhat a társadalmi tőke keletkezéséhez. A családi háttér egyik összetevője az emberi tőke, amelyet az adott egyén szüleinek iskolázottsága is jellemez (Pusztai 2011; Kardos 2011).

Egy korábbi, 2011-es kérdőíves vizsgálatunk (Kardos 2011) eredményei szerint egy fővárosi egyházi szakkollégium tagjai körében 81-84% a diplomás apák-anyák aránya, ami szintén erős társadalmi zártságra utal. Ugyanezen kutatás vizsgált egy debreceni nem egyházi szakkollégiumot is, ahol a tagoknak már jóval kisebb hányada, 54%-a származott diplomás családból. Ugyanakkor a Debreceni Egyetem teljes hallgatóságához mérten még ez az arány is magas, hiszen az intézmény hallgatóinak bő egyharmada érkezik diplomás családból (Ceglédi 2013). Felmerül a kérdés, hogy vajon miben különbözik az általunk vizsgált szakkollégiumok világa az előzőekben említett eredményektől.

A következőkben kíváncsiak voltunk mind az édesanya/nevelőanya, mind az édesapa/nevelőapa legmagasabb iskolai végzettségére, amelynek megállapítása az iskolarendszerű oktatás keretében szerzett legmagasabb elvégzett évfolyam alapján történt. Az eredmények alapján nem találunk számottevő különbséget a szakkollégiumok hallgatói között a szülők iskolai végzettségét figyelembe véve. Megállapíthatjuk azonban, hogy a felsőfokú végzettségű édesanyák aránya mind a fővárosi, mind a vidéki intézmények hallgatósága tekintetében magasabb, mint az ilyen végzettségű édesapák aránya.

3. táblázat: A szülők iskolai végzettsége, édesapa/nevelőapa (%)

Mi édesapád/nevelőapád legmagasabb iskolai végzettsége? (%)	Szakkollégium elhelyezkedése	
	Fővárosi szakkollégium hallgatója	Vidéki szakkollégium hallgatója
Alapfokú végzettség	0,9%	0,9%
Középfokú végzettség	19,9%	24,1%
Felsőfokú végzettség	27,5%	27,6%
N=116 100%	55 fő 47,4%	61 fő 52,6%

4. táblázat: A szülők iskolai végzettsége, édesanya/nevelőanya (%)

Mi édesanyád/nevelőanyád legmagasabb iskolai végzettsége? (%)	Szakkollégium elhelyezkedése	
	Fővárosi szakkollégium hallgatója	Vidéki szakkollégium hallgatója
Alapfokú végzettség	0%	0,9%
Középfokú végzettség	10,3%	18%
Felsőfokú végzettség	37,1%	33,7%
N=116 100%	55 fő 47,4%	61 fő 52,6%

A családok társadalmi státusát meghatározó alapvető összetevők közül a szülők iskolai végzettségének nem egyedüli, de leginkább meghatározott szerepe van (Pusztai 2004). A családi kulturális háttér tényezői közül a legnagyobb hatást a szülők iskolai végzettsége gyakorolja a felnövekvő, pályát választó gyermekeikre (Pusztai 2004).

A szülők iskolai végzettségének meghatározó szerepe mellett azonban fel kell hívnunk azokra a kutatási eredményekre is a figyelmet, amelyek a szakkollégiumi közösségek, valamint a szakkollégiumok által kínált lehetőségeknek, pedagógiai módszereknek a hallgatói eredményességére, továbbtanulási szándékra gyakorolt jótékony hatásait vizsgálják. Az említett vizsgálatok eredményei alapján elmondható, hogy a kollégiumi közösségekben lakók között kevesebb a lemorzsolódás esélye, elégedettebbek saját intézményükkel, gyakrabban tervezik a továbbtanulást a felsőoktatás következő szintjén, s aktívabban vesznek részt extrakurrikuláris tevékenységekben is (Pusztai 2011).

Elemzésünk során arra a kérdésre is kerestük a választ, hogy a különböző elhelyezkedésű szakkollégiumok hallgatói között van-e eltérés a tanulmányi eredményesség tekintetében. A felsőoktatási eredményesség mutatójának a további tanulmányok folytatására mutatott hajlandóságot vizsgáltuk. Mivel oksági modellt nem építettünk fel, a szakkollégium hatásának mérésekor a hallgatói percepciókra támaszkodtunk. Az alábbi eredmények alapján látható, hogy a vizsgált intézmények hallgatói mind a fővárosi, mind pedig a vidéki felekezeti szakkollégiumok esetében jelentős arányban tervezik a továbbtanulást jelenlegi képzésük befejeztével, a fővárosban azonban szignifikánsan magasabb a tudományos fokozatra vágyók száma (5. ábra és 6. ábra).

5. táblázat: Hallgatók továbbtanulási szándéka (%)

Tervei között szerepel még, hogy továbbtanul? (%)	Szakkollégium elhelyezkedése	
	Fővárosi szakkollégium hallgatója	Vidéki szakkollégiumi hallgatója
Továbbtanul	42,2%	38,8%
Nem tanul tovább	5,2%	13,8%
N= 116 100%	55 fő 47,4%	61 fő 52,6%

6. táblázat: Iskolai végzettségre irányuló tervek (%)

Milyen fokú végzettségre törekszik? (%)	Szakkollégium elhelyezkedése	
	Fővárosi szakkollégium hallgatója	Vidéki szakkollégiumi hallgatója
Alapképzés	0%	3,5%
Mesterképzés	10,7%	14,8%
Másoddiploma	7,8%	8,2%
Tudományos fokozat	20%	7,8%
Osztatlan egyetemi diploma	4,5%	6,1%
Valamilyen nem egyetemi/főiskolai képzés	4,4%	12,2%
N=116 100%	55 fő 47,4%	61 fő 52,6%

Khí-négyzet próba, $p = 0,002$

Pusztai Gabriella egy 2011- es kutatásában azt az eredményt kapta, hogy a fővárosi és a vidéki oktatási intézményeknek más-más szerepük van a hallgatók tanulmányi munkáját illetően. A vidéki szakkollégiumok esetében, már több előző kutatásunkban is megtapasztaltuk, hogy elsődleges céljaik között szerepel egy jó közösség megteremtése, míg budapesti társaiknál az elsődleges célkitűzés a minél sikeresebb továbbtanulásra való felkészítés. A vallás célra terelő funkciójának ez esetben nagyon jelentős hatása van, mindezek mellett pedig a felekezeti kollégiumi lét mögött érzékelhető sajátos és egyéni pedagógiai módszerek is módosító hatással lehetnek a különböző társadalmi környezetből érkező hallgatók továbbtanulási terveire (Pusztai 2011).

Az előző állításunkat a hallgatók tudományos, szakmai munkával kapcsolatos eredményei is alátámasztják. A fővárosi szakkollégiumok esetében ugyanis szignifikánsan többen vannak azok a hallgatók, akik tudományos publikációval rendelkeznek (7. ábra).

7. táblázat: Tudományos publikációval rendelkezők aránya (%)

Van legalább egy tudományos publikációja? (%)	Szakkollégium elhelyezkedése	
	Fővárosi szakkollégium hallgatója	Vidéki szakkollégiumi hallgatója
Van tudományos publikációja	18,1%	7,8%
Nincs tudományos publikációja	27,6%	44,8%
Nem válaszolt	1,7%	0%
N=116 100%	55 fő 47,4%	61 fő 52,6%

Khí-négyzet próba, $p = 0,002$

Eddigi eredményeink azt mutatták, hogy a felekezeti felsőoktatási szakkollégiumok hallgatói relatíve magas tanulmányi teljesítményt nyújtanak. Számos kutató úgy véli, hogy az iskolafenntartó mögött valójában a magasabb státusú szülői háttér hatása van

jelen, eltérő vélemények szerint pedig a vallásos közösség és a normák együttesen a hallgató attitűdjeire hatnak, a rendkívül tagolt szerepstruktúrájú egyházi közösség pozitív magatartásmintákat és egészséges tekintélyfelfogást alakít ki, a vallási normák pedig hozzájárulnak a fiatal normatudatosságának megerősödéséhez, munkához való pozitív hozzáállásának kialakulásához, ezáltal növelve az iskolai eredményességét (Pusztai, Bacsikai & Kardos 2012).

Tanulmányunkban a felekezeti szakkollégiumokat mint a felsőoktatási rendszert hatékonyan kiegészítő és a rendszerhez tartozó, speciális feladatokat is ellátó tehetséggondozó intézményekként vizsgáltuk, továbbá főként a nevelésszociológia fogalmaira támaszkodva értelmeztük a felsőoktatási szakkollégiumok világát.

Elemzéseink során arra a megállapításra jutottunk, hogy különbséget tapasztalhatunk vidéki és fővárosi felekezeti szakkollégiumok között abban a tekintetben, hogy mindennapi tevékenységeik során milyen célkitűzések mellett végzik hallgatóik tehetségének kibontakoztatást. Míg a fővárosi intézményekben főként a szakmai tudományos életre való felkészítés dominál, addig vidéki társaikban egy erős, összetartó közösség megteremtése a cél. Mindezek mellett a vidéki intézményekben hallgató egyetemista fiatalokról is elmondható, hogy legalább olyan jól teljesítenek ezekben a tehetséggondozó intézményekben, mint a magasabb státusú családokból érkező fővárosi hallgató társaik.

HIVATKOZÁSOK

- ANDORKA R. (1997) *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó, Budapest.
- ARATO, A. (1999) An International Quarterly Prospects for Democracy. *Social research*, 66(3), (Editor's introduction)
- BEAN, J. P. (2005) Nine Themes of College Student Retention. In: Seidman, Alan (ed) *College student retention: formula for student success*. Praeger Publishers, Westport. pp. 215–244.
- BOGNÁR GY. (2008) *Tehetségek felismerése és tehetséggondozás a felsőoktatásban*. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Alkalmazott Pedagógia és Pszichológia Intézet, Műszaki Pedagógia Tanszék, Budapest.
- BORDÁS A. & CEGLEDI T. (2012) A debreceni szakkollégiumok mint a tudásmegosztó és tudásteremtő tanuló közösségek színterei. In: Dusa Á., Kovács K., Nyüsti Sz. & Márkus Zs. (eds) *Ifjúsági élethelyzetek* 2. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 9–53.
- BORDÁS A., CEGLEDI T., NÉMETH N. V. & SZABÓ A. (2012) „Az egyetem embert képez, nem munkaerőt.” Diplomás pályakövetés oktatói szemmel. In: Fónai M. & Szűcs E. (eds) *A Debreceni Egyetem „Diplomás Pályakövető Rendszerének” főbb eredményei és tapasztalatai 2010–2011*. Debreceni Egyetem, Debrecen. pp. 121–140.
- CEGLÉDI T., FÓNAI M. & GYÖRBRÓ A. (2012) Tehetséggondozás és társadalmi kohézió – Tehetséggondozó intézmények a Debreceni Egyetemen és a Partiumi Keresztény Egyetemen. *HERJ*, vol. 2. No.2. pp. 62–83.
- CEGLÉDI, T. & NYÜSTI SZ. (2013) Migrating graduates, migrating for graduation. Patterns and underlying causes of migration for study and after graduation. In: garai, o. & veroszta, zs.(eds) *Hungarian graduates 2011*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest. pp. 169–203.
- CEGLÉDI T., BORDÁS A. & KARDOS K. (2016) *Egyről a kettőre vagy nulláról a háromra? Szakkollégiumok intézményi hatása*. (kézirat – megjelenés alatt)

- COLEMAN, J. S. & HOFFER, T. (1987) *Public and private highschools. The impact of communities*. Basic Books, New York.
- COPLEN, M. (1994) Student Success and Development at Hutchinson Community College: FuturePlans. In: COPLEN, MARY (ed) *Conference Review: „Leadership 2000” the Annual International Conference of League for Innovation in the Community College and the Community College Leadership Program* (6th, San Diego, CA, July 17 – 20)
- DEMETER E. (2012) Szakkollégiumok, a tehetség közege. *Felsőoktatás Műhely*, vol. 4. pp. 53–72.
- DEMETER E., GERŐ M. & HORZSA G. (eds) (2011) *Szakkollégiumi kutatások eredményei*. OFI, Budapest.
- DEMETER E. (2012) Szakkollégiumok, a tehetség közege. *Felsőoktatási Műhely*, vol. 4. No. 1. pp. 72.
- ENGLER Á. (2014) *Hallgatói metszetek. A felsőoktatás felnőtt tanulói*. CHERD-Hungary, Debrecen.
- ERŐS P. (2010) A magyarországi szakkollégiumok 2007-ben – egy kvantitatív kutatás néhány eredménye. In: Juhász Erika (ed) *Harmadfokú képzés, felnőtt képzés, regionalizmus*. CHERD, Debrecen. pp.210–216.
- FARKAS Cs. (2009) Egyházi felsőoktatás „privát” megközelítésben. In: Bajusz Bernadett et al.(szerk.) *Professori Salutem. Tanulmányok a 70 éves Kozma Tamás tiszteletére*. CHERD, Debrecen. pp. 113–124.
- FAZEKAS M. & SÍK D. (2008) *A magyarországi szakkollégiumok: érdekérvényesítés, forrászerzés, kommunikáció*. Kutatási Zárójelentés, Nemzeti Civil Alapprogram, Budapest.
- HRUBOS I. (2000) Új paradigma keresése az ezredfordulón. *Educatio*, vol.9. No.1. pp. 13–26.
- HRUBOS I. (ed) (2012) *Elefántcsonttoronyból világitótorony. A felsőoktatási intézmények misszióinak bővülése, átalakulása*. Aula Kiadó Kft – Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
- KARÁDY V. (2008) Multikulturális szakértelmiség a dualista korban? I. Felekezet és etnikum a Kolozsvári Egyetem medikusainak rekonstrukciós jellemzői között (1872–1918). *Új Pedagógia Szemle*, vol.18. No. 5. pp. 96–120.
- KARDOS K. (2009) *Középiszkolai hallgatók egy felekezeti fenntartású kollégiumban*. Szakdolgozat (kézirat). Debreceni Egyetem – Neveléstudományok Intézete, Debrecen.
- KARDOS K. (2011) *Egyetemi hallgatók egy felekezeti fenntartású szakkollégiumban*. Szakdolgozat (kézirat). Debreceni Egyetem – Neveléstudományok Intézete, Debrecen.
- KARDOS K. (2013) Felsőoktatási szakkollégiumok és hallgatóságuk. Egy országos szakkollégiumi kutatás másodelemzésének tapasztalatai. In: Pusztai G. & Lukács Á. (eds) (2013) *Tisztelgés a magyar vallásszociológusok nagy nemzedéke előtt*. Debreceni Egyetemi Nyomda, Debrecen. pp. 173 –197.
- KARDOS K. (2014) Roma/cigány származású hallgatók és a felsőoktatási tehetséggondozó intézmények kapcsolata. *Kapocs*, vol. 12. No. 1. pp. 54– 69.
- KOZMA T. (2004) *Kié az egyetem? A felsőoktatás nevelésszociológiája*. Új Mandátum, Budapest.
- MITTER, W. (2003) A Decade of Transformations: Educational Policies in Central and Eastern Europe. *International Review of Education*, vol. 49. No. 1–2. pp. 75–96.
- NAGY P. T. (2012) *Oktatás- Történet- Szociológia*. Veszprém, Iskolakultúra-könyvek 44.
- PUSZTAI G. (2011) *A láthatatlan kezektől a baráti kezekig. Hallgatói értelmező közösségek a felsőoktatásban*. ÚMK, Budapest.
- PUSZTAI G., BACSKAI K. & KARDOS K. (2012) Vallásos közösségekhez tartozó hallgatók. In: Dusa Á., Kovács K., Nyüsti Sz. & Márkus Zs. (eds) (2012) *Ifjúsági élethelyzetek 2*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen. pp. 121–147.
- PUSZTAI G., CEGLÉDI T., BOCSI V., NYÜSTI Sz. & MADARÁSZ T. (2011) Láthatatlanok, létezőtök, közönyösek. *Educatio*, vol. 20. No.1. pp. 271–280.

- PUSZTAI G. HATOS A. & CEGLÉDI T. (eds) (2012) *Third Mission of Higher Education in a Cross-Border Region*. University of Debrecen, CHERD, Debrecen.
- PUSZTAI G. (2004) *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- REISZ R. D. (2003) Public Policy for Private Higher Education in Central and Eastern Europe: conceptual clarification, statistic alevidenc, open quiestions. *Hof Arbetsberichte 2*. Wittenberg, Institut für hoch schulforschung, Martin Luther Universitathalle, Wittenberg.
- RICE, D. (2003) Religious Minorities and Persistence at a Systematic Religiously Affiliated University. *Christian Higher Education*, vol. 8. No. 1.
- SCHANDA B. (2003) Állam és egyház az Európai Unió tagjelölt országaiban. *Egyház-fórum*, vol. 16. No. 2. pp. 23–29.
- TINTO, V. (2003). *Learning Better Together: The Impact of Learning Communities on Student Success*. Higher Education Monograph Series 1. Higher Education Program, School of Education, Syracuse University.
- TOMKA M. (1998). Egyház és „civil társadalom” *Vigilia*. vol.63. No 5. pp. 331–344.
- VEROSZTA Zs. (2010) *Felsőoktatási értékek – hallgatói szemmel*. PhD-értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola, Budapest.
- WEBER, M. (1982) *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme: Vallásszociológiai írások*. Gondolat, Budapest.